

Marijan Kodrnja
Tina Ujevića 33
Rijeka

Stručni rad
323.15(497.561Rijeka=163.6)“1920“

Izgnanstvo slovenske obitelji Rolih iz Rijeke 1920. godine

Ovo je priča o jednoj običnoj, moglo bi se reći za javnost, gotovo nevidljivoj obitelji. Sve što će biti izneseno valja shvatiti kao uzgredni rezultat drugog istraživanja. Poslužilo je prelistavanje Matičnih knjiga, ali i prevrtanje starih fascikala i starih kutija. Onih za cipele što su često bivale prenamijenjene za čuvanje nekakvih slika i razglednica. Malo ih je sa datumima na poleđini, pa najčešće valja prema sadržaju procijeniti u koje su vrijeme snimljene. Da se ne pretjera, inače postoje i albumi u kojima su njihovi kreatori ostavili samo slike za koje su vjerovali da su budućim pokoljenjima važne i zanimljive.

Anton Rolih (1875) i Lucija Čič (1886), vjenčanje 1906. (Trsat, Sušak)

Trgovac Anton (1845.), njegova supruga Josipa r. Ambrožič (1857.) i sestra Helena, pa njihovi sinovi Anton (1875.) i Franjo, te kćer Ivana došli su u Rijeku možda i koju godinu prije nego što je upisan njihov prvi trag u Rijeci 1901. godine. Te godine preminula je Ivana, a 1909. godine preminule su Helena i Josipa. Najstarije dijete, sin Anton (1875.) vjenčao se je 1906. godine sa Lucijom Čič (1886.). Do tada je ona radila u nedalekom susjedstvu. Služila je kod Josipa Gorupa u vili koja je sada poznata kao “Bazovica.”

U braku su imali petero djece. Tri sina i dvije kćeri. Najmlađa je bila kćer rođena 1914. godine. Živjeli su u kući na adresi Via Germania 40, koja će kasnije postati Via Trieste 18, a sada je Vukovarska 18. Takvi potezi promjene imena ulica bili su i onda u nadležnosti lokalnih vlasti. Kuća je bila njihovo vlasništvo kao i dvorište sa stražnje strane kuće. U prizemlju kuće na uličnoj strani bila je trgovina prehrambenih proizvoda i delikatesa, a sa stražnje strane dvorište, vrt i kuća sa skladištem. Druga trgovina bila je u vjerojatno unajmljenom prostoru na adresi Via del Ponte 7, sada Ulica Slaviše Vajnera-Čiče 5A. Slika priča svoju priču. Ploče postavljene na fasadu uz ulaz oglašavaju da se unutra može kupiti sapun i kabao. Mnogojezični oglas ispisan je na hrvatskom, talijanskom, mađarskom i njemačkom jeziku.

Trgovina u Via del Ponte 7 (sada Ulica Slaviše Vajnera-Čiče 5A), Rijeka

Promatračica iznad ulaza jamačno je znala što se još nudi u toj trgovini, ali i tko su ljudi koji poziraju na pločniku. Prema usmenoj predaji na samom ulazu je stric Franjo, član porodice vlasnika.

Cijela mnogobojna obitelj živjela je solidno od prihoda stečenog radom u tim trgovinama. Pomagala su ponekad i djeca. U trgovini sinovi, a u kući kćeri. To je bio život koji je uključivao i unapređenje poslovanja prihvaćanjem inovacija.

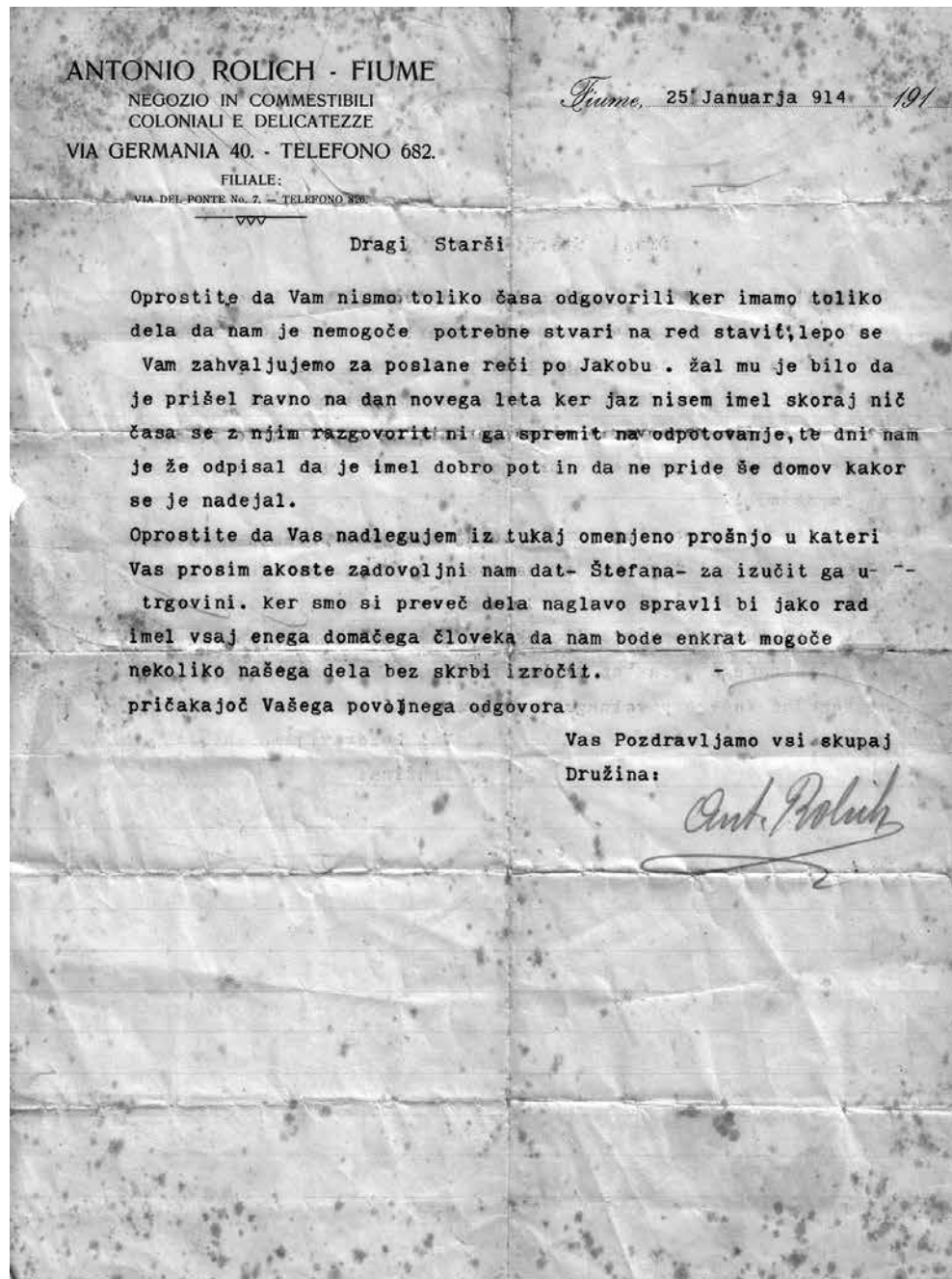
Adrese trgovina

**VIA GERMANIA 40, kasnije Via Trieste 18 (sada Vukovarska 18),
VIA DEL PONTE 7 (sada Ulica Slaviše Vajnera-Čiče 5A), Rijeka**

Tragovi što svjedoče o inovativnim unapređenjima jesu u ovom zaglavlju dopisa, ali i u dopisu kao cjelini. Telefoni su uvedeni na dva mjesta, u obje trgovine. Brojevi su im troznamenasti, pa će biti logična tvrdnja kako su zaista bili među prvih tisuću u gradu. Telefonska kompanija je valjda u samom početku predvidjela da će joj do 999 priključaka sa brojevima biti dovoljno. Uzrujavanje oko uvođenja telefona i kako ga priskrbiti počelo je pedesetak godina kasnije.

Pismo je napisao Antun (1875.) roditeljima supruge Lucije. Uredno je. Ima natpis s podacima trgovina, te datum kada je napisano, a već je 1914. godina.

Iako je tema u pismu na drugom mjestu u tekstu ipak je najvažnije to da Anton pita roditelje da li bi bilo moguće da k njima u Rijeku pošalju Lucijinog brata. Oposobili bi ga za rad u trgovini. Iz toga valja zaključiti da im posao ide dobro, pa trebaju još radnika. Naglašeno je i da postoji mogućnost napredovanja u poslu. Brat Štefan imao je tada devetnaest godina. Moguće da je tom prilikom i došao k njima. Prema postojećim kasnijim podacima osnovao je obitelj i živio u Voloskom cijeli život. Nije radio kod njih. Na prvom mjestu u pismu tema je Lucijin i Štefanov brat Jakob.

Anton Rolih, pismo roditeljima supruge Lucije r. Čič

On je tada bio na odsluženju vojnog roka koji je trebao trajati tri godine. Vijest kako se još neće vratiti kući čemu se je nadao ne treba pripisati ratu, već snovima gotovo svakog regruta da će doći do skraćenja vojnog roka. Njemu se to nije dogodilo. Dogodilo se baš suprotno, ostao je u vojsci do kraja rata, ali to je druga tema.

Inovativne nisu vijesti iz sadržaja ovog pisma, nego to što je napisano pisačim strojem. Imati pisači stroj, gotovo jednako kao imati uvedene telefone, zacijelo je bila rijetkost u to vrijeme. Pogotovo u trgovini gdje je vlasnik i sam radio uz ostale članove obitelji. *U potporu ovakvoj tezi valja otkriti kako je u slijedu dokumenata između 1903. do 1909. godine iz jednog drugog istraživanja utvrđeno da je dopis upućen Ravnateljstvu Povjerenstva - 1909. godine napisan pisačim strojem. Sličan dopis je 1906. godine napisan rukom. Oba dopisa imaju, na kraju prije potpisa, navod "Za bana:" i napisani su u Zagrebu. Dobro, Rijeka nije bila u području Hrvatske gdje je ban bio vrh izvršne vlasti, ali je mali trgovac imao pisači stroj što ga je kupio svojim novcem par godina kasnije nakon što je takav stroj kupljen carskom milošću za ured bana i njegovih "za" potpisnika. Glede telefona čak i pedesetak godina kasnije, kako u Rijeci, tako i u Zagrebu imali su ga samo susjedi, oni iz kuće iz koje je tkogod radio "u pošti."*

Rat je tako došao isto 1914. Anton stariji je bio prestar. U vojsku su pozvali i pospremili Antona mlađeg. Sinovi su još bili premladi, kćeri i ženu nisu dirali. Ostao je u kući i vodio trgovinu stric Franjo. Prohujale su godine, Anton je u ratu bio kuhar ili je ipak samo radio u kuhinji. To mu je sasvim sigurno omogućilo da cijelo to vrijeme ne bude gladan. Vratio se živ i zdrav, ali iako je rat bio završen, to još u Rijeci nije bilo sve. Na red je došla priča sa zasebnom državom, pa dalje slijedi *D'Annunzijeva avantura*. Prestao je život na kakav su bili navikli "prije rata" i započeo kaos koji će im poremetiti i budućnost. Kada su procijenili da je postalo nepodnošljivo, priključili su se mnogim izbjeglicama. Učinili su to "na vrijeme". Smjestili su ih u Strnišće pri Ptuju, sada je to Kidričevo, u Sloveniji. Tamo su bili u prostorima koji su za vrijeme nedavno završenog rata bili bolnica i logor za ratne zarobljenike. Za djecu je u "beg(unskem) taborišću Strnišće" organizirana "taboriščna narodna šola." Prvaši su krenuli u školu 6. rujna 1920. godine. Bilo ih je dovoljno.

U Rijeci je ostao stric Franjo, da čuva i sačuva kuću u kojoj su živjeli. Nije mu uspelo, ali je ostao živ i valjda zdrav. Kuća je bila vrlo ozbiljno oštećena. Po svoj prilici to se je dogodilo 26. prosinca 1920, isti dan kada je talijanski ratni brod „Andrea Doria” granatom pogodio Guvernerovu palaču. O drugim granatiranjima Rijeke, u vrijeme dok je kuća bila prazna, a stanari vlasnici u izbjeglištvu, malo se zna.

Šest razredna ljudska šola v *beg. tab. Strnišče*.

Kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev. Šolsko leto: 1920/21.
 Šolski okraj: *Plj* Kat. štev.: *20*

Šolsko naznanilo.

Anton Rolih
 rojena dne *24. oktobra* 1914 v *Rečki*
 v (na) *Primošten*, rim.-katol. veroizpovedenja, v šolo vstopila sploh
 dne *6. 11. 1920* v *Strnišče*, tukaj dne *istega*
 učena *1.* razreda, *1* skupine, *1* oddelka, se je učila tako:

Četrtletje	I.	II.	III.	IV.
Vedenje	1	15	15	
Pridnost	1	15	15	
Veronauk		3	24	
Branje		3	3	
Pisanje		24	15	
Slovenski učni jezik		1	1	
Srbohrvatski jezik	
Računstvo in geometrijsko oblikoslovje		2	2	
Prirodopis in prirodoslovje	
Zemljepis in zgodovina	
Risanje	
Pečje		1	15	
Telovadba	
Ženska ročna dela	
Neobvezni učni predmeti				
Zunanja oblika pismenih izdelkov				
Število zamuženih šolskih poldni	opravičenih	—	1	—
	neopravičenih	—	—	—
Datum izdajanja	<i>20. 11. 1920. 5. 12. 1920. 16. 11. 1920.</i>			

Učen je sposob za prestop v prvi višji razred, skupino, oddetek.

Uradni pečat:

Manojlo Ducec šolski t. voditelj
Antoni Rolih razredna učiteljica
P. Roček J. Štampelj veroučitelj.

Podpis rediteljev ali njih namestnikov:
 I. *Anton Rolih*
 II. *Anton Rolih*
 III. *Anton Rolih*
 IV.

Pregled redov.

Stopnja	Vedenje	Pridnost	Napredek	Zunanja oblika pismenih izdelkov
1	hvalevredno	vztrajno	prav dober	prav lična
2	popoljno	dovoljno	dober	lična
3	prizerno	zadostna	zadosten	malo lična
4	malo primerno	neadekvatna	komaj zadosten	ne-lična
5	negigijerno	premalu	nezadosten	nepravna

Svjedodžba škole u izbjeglištvu mlade kćeri Antona i Lucije Rolih

Poučilo roditeljem ali njih namestnikom.

(Izpisek iz zakonov in ukazov.)

1. Roditelji ali njih namestniki ne smejo puščati svojih šolobveznih otrok ali varovancev brez pouka, ki je predpisan za javne ljudske šole. Tudi so odgovorni zato, da otroci redno in točno hodijo v šolo; smejo se s prislilnimi naredbami primorati, da izpolnjujejo to svojo dolžnost.

2. Dolžnost hoditi v šolo, se začne za otroka, kadar izpolni šesto leto, in traja, dokler ne izpolni štirinajstega leta svoje dobe. Po šolah na deželi morajo hoditi šolski otroci, ko so dovršili vsakdanjo šolo, do štirinajstega leta svoje dobe še v ponavljajno šolo. Iz šole izstopiti pa sme učence samo takrat, kadar dokaže z izpričevalom javne ljudske šole, da zna najpotrebnejše, kar je predpisano za ljudsko šolo, namreč, vero, nauk, brati, pisati in računati.

3. V šolo se sprejemajo otroci samo o začetku šolskega leta. V teku šolskega leta se smejo otroci sprejeti samo, ako se preselijo roditelji, sicer samo na podstavi posebnega dovolila ali zaukaza šolskega oblastva.

4. Otroci morajo v predpisanem učnem času redno hoditi v šolo in se udeleževati razglašanih verskih vaj svojega veroizpovedanja.

5. Brez dopustnih opravičevalnih izgovorov ne sme noben otrok zamujati posameznih ur ali dni ob zakonitem šolskem času. Dovolila, da sme kdo izostati, je praviloma izpusti poprej, in sicer za posamezne ure pri dotičnem učitelju, za en posamezen dan pri razredniku, za več dni pri voditelju šole. Tudi je obvestiti razrednika o vsakem nepričakovanem zadržku otroka ustno ali pismeno ter po resnici nseznaniti vzrok. Zamude, ki jim je znan opravičevalni vzrok ali ki so zadoščno opravičene, se označijo za opravičene, ostale za neopravičene.

6. Za opravičevalne izgovore šolskih zamud veljajo zlasti: a) otrokova bolezen; b) ako zbole ogiba, ki stanujejo v šolskim otrokom v istem hišnem gospodarstvu ali po okolnostih v isti hiši, in je s tem združena nevarnost okužbe; c) boleznii roditeljev ali drugih rodbinskih udov, ako nujno potrebujejo otrokove postrežbe; d) ako kdo v rodbini ali sorodstvu umrje ali se kaj izrednega dogodi; e) slabo vreme, ako je otrokovo zdravje v nevarnosti; f) tako slaba pot v šolo, da se po njej ne more hoditi.

Če se rabi šolski otrok za domača, kmetijska ali obrtna dela, se to ne šteje za opravičevalni izgovor.

7. Kadar hoče otrok takom šolskega leta izstopiti iz šole, morajo roditelji ali njih namestniki prej obvestiti šolskega voditelja in razrednika. Tudi preselitev šolobveznega otroka je naznaniti šolskemu voditelju, otroka pa brez odloga poslati v šolo novega bivaliča (šolskega okoliša). Takisto je učitelja naznaniti vsako spremembo stanovanja.

8. Otroci, glede katerih se je bač, da bi s svojo navzočnostjo širili nalezljive bolezni (osepnice, davico ali golte, oslovski kašelj, ošpic, rdečice, norice, mumps, škrlatno, gripo, legar), ni puščati v šolo. Pravtako je zabraniti prihod v šolo otrokom, ki imajo ostudne bolezni ali ki pridejo v šolo v gnušnem stanju. Tudi zdravih otrok ni puščati v šolo, ako se pojavi kak slučaj osepnice ali škrlatice v rodbini ali v hišnem gospodarstvu, h kateremu spadajo. Učencem je dalje prepovedano, da ne smejo hoditi z stanovanja, kjer so nalezljive bolezni, in ne obbeževati s takimi bolniki. Tako jim je tudi prepovedano, da se ne smejo udeleževati pogrebov oseb, ki so umrle na takih boleznih. Medtem, ko je zaprt kak šolski razred, se učenci, ki zanje veljajo te naredbi, tudi drugih skupnih učnih tečajev, shodov in verskih vaj ne smejo udeleževati.

9. Roditelji ali njih namestniki imajo dolžnost, šole v njeni nalogi dejansko podpirati, izpolnjevati dotične predpise in naročila šolskih oblastev, se ravnati po navseh učiteljev, učioh se pouka ali vzgoje otrok, in priti v šolo, kadar jih učitelj ali šolski voditelj k temu pozove. Tudi so dolžni podpisati šolsko naznanilo in ga po otroku vrniti razredniku. Na koncu šolskega leta se pusti šolsko naznanilo otrokom, ob sprejemu v prihodnjem šolskem letu pa se mora zopet pokazati.

10. Za prepis (duplikat) šolskega naznanila je plačati kolkovino 4 K.

(Izpolni naj se ob preselitvi.)

Ime in stan roditeljev ali njih namestnikov: Anton, trgovca

Dosedanje bivaliče: Staničeve juri Plajic

Preselili se je v: Dobro

Število zamujenih šolskih poldni po sklepu zadnjega četrtletja: opravičenih, neopravičenih.

Zaradi neopravičenih šolskih zamud v tekočem šolskem letu: naznanjen, posvarjen,

..... kaznovan

Odglašeno dne 28. maja 1921.

Staničev, Boris
šolski voditelj

Pogreške kod ciljanja topnika s tog broda nisu bile poželjna vijest, ali je jedna od njih zabilježena i na razglednicama. Na slikama se prepoznaju neki detalji kuće. Materijal od kojeg je sagrađena je kamen što su ga majstori malo isklesali i uz ispunu od žbuke poslagali u zidove. Ako se materijal zidova, vanjski izgled i visina kuće uspoređi s nekim susjednim kućama u istoj ulici nameće se teza da je to kuća koju nisu projektirali i gradili inženjeri nego majstori građevinari. Drugim riječima rečeno, kuća je skromna kao što su u tom smislu bili skromni i njezini vlasnici. Nije izgrađena za njih, po njihovoj narudžbi. Kupili su ju takvu kakva jest za novac kojim su raspolagali. Zemljišne knjige su preduboko zaronile u povijest, pa godina kada je bila izgrađena nije poznata ni sadašnjim vlasnicima. Na drugoj slici je slična scena. Dodatno se potvrđuje da je kuća bila bez stanara već neko vrijeme. Rolo je na prozorima trgovine s obje strane ulaza spušten, natpisa iznad ulaza više nema. Poštanske marke potvrđuju da je to razglednica, ali podatci koji su uobičajeno na poledini nisu poznati usprkos trudu koji je bio uloženi u potragu za njima. Poštanske marke približno pokazuju kada je razglednica nastala. Iako se imena ulice i dalje mijenjaju, kućni broj je i sada 18.

Via Trieste 18 (sada Vukovarska 18), Rijeka, 1920. g.

Povratak iz izbjeglištva bio je početkom lipnja 1921. Tako piše u školskim svjedodžbama. Oštećenja kuće se uopće ne spominju u pričanju tadašnje generacije školaraca. Izgleda da je to stric Franjo sredio, kuća je popravljena. U gradu je već otprilike bila Italija, Rijeka je dobila kakav-takav red. Školarci su se vratili u škole, one na Sušaku. Danas to izgleda kao vrlo riskantna ekspedicija. Petero djece u dobi od osam do petnaest godina uzme torbu na leđa i prema Sušaku, preko granice u školu. Postojao je tramvaj, pa su ga valjda koristili. Podataka o školkama nakon petog razreda nema. To im je bilo dovoljno, više im “nije trebalo”. Školarci su išli u malo više razreda. Dvojica su završila školu poput sadašnje Ekonomske, a treći se je umorio u istoj školi, pa ju nije dovršio. Starije generacije nisu propitivane o obrazovanju, a nisu se niti sami hvalili. To nije kritika. Zaslужili su pohvalu jer su prepoznali važnost obrazovanosti i omogućili ju svojoj djeci. Kćeri se nisu računale.

1920. g.: Via Trieste 18
(sada Vukovarska 18), Rijeka, 1920. g.

Kada se radi o obrazovanju žena valjalo bi ukazati na samo približno točan podatak iz vremena 1903. do 1909. godine iz već prije spomenutog “jednog drugog istraživanja.” Približan je zato jer je tako i zapamćen. Nakon završenog tadašnjeg Mudroslovnog fakulteta diplomac je kao namjesni profesor mogao predavati samo u nižim razredima Gimnazije (sada 5. - 8. razred Osnovne škole). Da bi se kvalificirao za predavanje u višim razredima Gimnazije (sada Gimnazija, bez viša) morao je položiti stručni ispit i dobiti Svjedodžbu o sposobnosti učiteljskoj. Priznavale su se i Svjedodžbe iz drugih dijelova Carevine. U Hrvatskoj su se ti ispiti polagali kod onog Povjerenstva. Posebni fond u HDA čuva opsežne materijale ispita za svakog kandidata posebno. Postoji i katalog s imenima kandidata koji su posloženi po godinama prijave. Prva profesorica kandidirala se je prijavom oko 1906. godine.

U gradu se osjećaju posljedice nove granice koja ga je odsjekla od zaleđa. Trgovine rade, ali promet nije dovoljan za povećane potrebe. Italija paradira ulicama, najavljuje i poduzima čudne poteze i propisima naređuje do tada nepoznate obveze. To radi i u gradu gdje mnogima, premda ne baš svima, nije smetalo kako su im pisali imena na raznim mjestima. Primjeri govore o čemu se radi: Giuseppa, pa Jožefa, ali i Josipa; Antal, pa Antonio, ali i Anton; Rolih, ali i Rolich i slično. Pretenciozno bi bilo reći da su to već tada shvaćali kao kulturološku pojavu. Ostavili su to svojim budućim generacijama. Na pitanje zašto su počeli razmišljati o ponovnom preseljenju drugamo nema odgovora. Bilo bi dovoljno shvatiti zašto su konačno otišli. Otišli su zato jer su shvatili da u Rijeci za njih više nije bilo prilike živjeti od posla kojeg su znali raditi. Godine 1927. spakirali su se i preselili u Zagreb. Zatvorili su dućan i prodali kuću kada se više nije moglo u Rijeci. Nema podataka ni sjećanja niti legendi jesu li ikada nakon toga navratili u Rijeku. Turistički odlazak nije im uopće padao na pamet.

Razlika u njihovom životu nakon odlaska u Zagreb objektivno je velika i sasvim je jednostavno odrediti ju i sada. Život u Rijeci proveli su u kući koja je bila skromna, ali je bila njihovo vlasništvo. Radili su ono što su znali i prostor trgovine od koje su živjeli bio je njihovo vlasništvo. Ostatak života u Zagrebu proveli su u unajmljenim stanovima, a i prostor trgovine u kojoj su radili, također je bio u najmu. Negdje 1945. godine ili koju godinu kasnije, kada su u domaćinstvu ostali samo Anton, Lucija i stric Franjo dobili su sustanare u jednu sobu dvosobnog prizemnog stana. Da, ostao im je i sobičak s ulazom iz kuhinje, za strica Franju. Sve to doživotno.

Treba li još štogod reći/napisati ili je to sasvim dovoljno za ocjenu onoga što su i njima učinili D'Annunzio i oni nakon njega?

Marijan Kodrnja

Exile of the slovenian family Rolih from Rijeka in 1920.

SUMMARY

This is the story of an ordinary, for the public an almost invisible family. Merchant Anton (1845.), his wife Josipa (1857.) and sister Helena, and their sons Anton (1875.) and Franjo, and daughter Ivana, came to Rijeka perhaps a few years before the first mention of them was recorded in Rijeka in 1901. In that year Ivana passed away and in 1909. Helena and Josipa passed away. The eldest child, son Anton (1875.) married in 1906. with Lucija Čič (1886.). By then she was working in a nearby neighborhood. She served Josip Gorup in a villa now known as “Bazovica”.

They had five children in their marriage. Three sons and two daughters. The youngest was a daughter born in 1914. They lived in a house at Via Germania no. 40, which would later become Via Trieste no. 18, now Vukovarska no. 18. Such changes in the names of the streets were then also under the jurisdiction of local authorities. The house was their property as was the garden at the back of the house. The ground floor of the house on the street was a grocery store and delicatessen, and on the back was a courtyard, a garden and a house with storage. The second store was in a probably rented space at the address Via del Ponte no. 7, now Slaviše Vajnera-Čiče street no. 5A. The picture tells its story. The panels placed on the facade next to the entrance say that soap and buckets can be bought inside. The multilingual advertisement is printed in Croatian, Italian, Hungarian and German. The entire large family lived well from the income earned by working in these stores. Sometimes the children also helped. At the store the sons, and at the house the daughters. It was a life that included improving the business by embracing innovations.

After World war I, the story of a separate state came to be, followed by *D'Annunzio's adventure*. The life they were used to “before the war” stopped and started the chaos that will disrupt their future. When they found it unbearable, they joined the many refugees. They did it “on time.” They were placed in Strnišće near Ptuj, now it is Kidričevo. There they were in premises that during the recent war served as a hospital and a prisoner of war camp. For the children was organized a national school («taborišćna narodna šola») in the Strnišće refugee camp («beg(unkskem) taborišču Strnišće»).

They returned from exile in early June 1921., according to school certificates.

The damage to the house is not mentioned at all in the stories of the then generation of schoolchildren. In the city it was already like in Italy and Rijeka got some sort of order. The schoolchildren returned to the schools, the ones in Sušak. Today it seems like a very risky expedition. Five children, aged eight to fifteen, put the bag on their backs and head to Sušak across the border to school.

The city is experiencing the effects of a new border that has cut it off from the hinterland. Stores are open, but the traffic is not sufficient for increased needs. Italy is parading the streets, announcing and making strange moves and ordering previously unknown obligations. It does this in a city where many, though not all, did not mind how their names were written in various places. The examples tell us this: Giuseppa, then Jožefa, but also Josipa; Antal, then Antonio, but also Anton; Rolih, but also Rolich and the like. It would be pretentious to say that they already understood this as a cultural phenomenon. They left it to their future generations. When we ask why they started thinking about moving elsewhere, there is no answer. It would be enough to understand why they finally left. They left because they realized that in Rijeka they were no longer able to live off the work they knew how to do. In 1927. they packed up and moved to Zagreb. They closed the store and sold the house when it was no longer possible to live in Rijeka. There is no data nor memories or legends as to whether they ever came to Rijeka after that. A tourist trip did not occur to them at all. The difference in their life after moving to Zagreb is objectively large and it is quite simple to determine it now. They spent their lives in Rijeka in a house that was modest but was their own. They were doing what they knew and the store of which they lived was their property. They spent the rest of their lives in rented apartments in Zagreb, and they also rented the shop in which they worked. Sometime in 1945., or a few years later, when only Anton, Lucija and uncle Franjo were left in the household, they got roommates into one room of a two-bedroom ground floor apartment. Yes, they also had a little room with an entrance from the kitchen, for uncle Franjo. All this for life.

Is there anything else to say / write or is this enough to evaluate what D'Annunzio and those after him did also to them?

Marijan Kodrnja

L' esilio della famiglia slovena Rolih da Fiume nel 1920.

RIASSUNTO

Questa è la storia di una semplice e, per il pubblico, quasi invisibile famiglia. Il mercante Anton (1845.), sua moglie Josipa (1857.) e la sorella Helena, i loro figli Anton (1875.) e Franjo, la figlia Ivana, arrivarono a Fiume forse qualche anno prima che il primo dato su di loro fu registrato a Fiume nel 1901. In quell' anno morì Ivana e nel 1909. morirono Helena e Josipa. Il figlio maggiore, Anton (1875.) si sposò nel 1906. con Lucija Čič (1886.). Fino ad allora lei lavorava in un quartiere vicino. Stava al servizio dell' Josip Gorup in una villa ora conosciuta come "Bazovica".

Hanno avuto cinque bambini nel matrimonio. Tre figli e due figlie. La più giovane era una figlia nata nel 1914. Vivevano in una casa in Via Germania 40, che in seguito sarebbe diventata Via Trieste 18, e oggi è Vukovarska 18. Tali cambiamenti di nome delle strade erano anche allora sotto la giurisdizione delle autorità locali. La casa era di loro proprietà così come il cortile sul retro della casa. Al piano terra della casa c' era un negozio di alimentari e sul retro c' era un cortile, un giardino e una casa con ripostiglio. Il secondo negozio era in uno spazio probabilmente affittato in Via del Ponte 7, oggi Slavíša Vajnera-Čiče 5A. L' immagine racconta la sua storia. I pannelli posizionati sulla facciata accanto all' ingresso affermano che sapone e secchi possono essere acquistati all' interno. L' annuncio multilingue è stampato in croato, italiano, ungherese e tedesco. Tutta la numerosa famiglia viveva bene dalle entrate guadagnate lavorando in questi negozi. A volte anche i bambini aiutavano. I figli nel negozio e le figlie nella casa. È stata una vita che includeva il miglioramento del lavoro accettando le innovazioni.

Dopo la Prima guerra mondiale è venuta la storia di uno stato separato, seguita dall' *avventura di D'Annunzio*. La vita a cui erano abituati "prima della guerra" è finita ed è iniziato il caos che sconvolgerà il loro futuro. Quando è diventato insopportabile, si sono uniti ai numerosi rifugiati. Lo hanno fatto "in tempo". Furono collocati a Strnišće vicino Ptuj, ora chiamato Kidričevo. Lì erano nei locali che durante la recente guerra servivano come ospedale e campo di prigionia. Per i bambini fu organizzata una scuola popolare («taboriščna narodna šola») nel campo profughi Strnišće («beg(unkskem) taborišču Strnišće»).

Il ritorno dall' esilio fu all' inizio di giugno del 1921., secondo le pagelle

scolastiche. I danni alla casa non sono affatto menzionati nelle storie della generazione dei scolari di allora. In città era già all'incirca come in Italia e a Fiume c'era un certo ordine. Gli scolari sono tornati nelle scuole, quelle a Sušak. Oggi sembra come una spedizione molto rischiosa. Cinque bambini, di età compresa tra gli otto e i quindici anni, prendono la borsa sulla schiena e si dirigono verso Sušak attraverso il confine per andare a scuola.

In città si sentono gli effetti di un nuovo confine che l'ha tagliata dall'entroterra. I negozi lavorano ma il traffico non è sufficiente per le esigenze aumentate. L'Italia sta sfilando per le strade, annunciando e facendo strane mosse e ordinando obblighi fino ad allora sconosciuti. Lo fanno in una città in cui a molti, sebbene non a tutti, non disturbava come i loro nomi siano scritti in vari luoghi. Gli esempi ci dicono di cosa si tratta: Giuseppa, poi Jožefa ma anche Josipa; Antal, poi Antonio, ma anche Anton; Rolih, ma anche Rolich e simili. Sarebbe pretenzioso dire che allora hanno già capito questo come un fenomeno culturale. Lo hanno lasciato alle loro generazioni future. Alla domanda sul perché hanno iniziato a pensare di trasferirsi altrove, non c'è risposta. Basterebbe capire perché alla fine se ne sono andati. Se ne andarono perché si resero conto che a Fiume non erano più in grado di vivere del lavoro che sapevano fare. Nel 1927. fecero i bagagli e si trasferirono a Zagabria. Chiusero il negozio e vendettero la casa quando a Fiume non si poteva più rimanere. Non ci sono informazioni, ricordi o leggende se in seguito hanno mai visitato Fiume. Una visita turistica non gli è mai venuta in mente. La differenza nella loro vita dopo il trasferimento a Zagabria è oggettivamente grande ed è abbastanza semplice determinarla anche oggi. Trascorsero la vita a Fiume in una casa modesta ma di loro proprietà. Lavoravano quello che sapevano fare e il negozio da cui vivevano era di loro proprietà. Trascorsero il resto della loro vita in appartamenti in affitto a Zagabria e presero in affitto anche il negozio in cui lavoravano. Nel 1945. circa o qualche anno dopo, quando solo Anton, Lucija e lo zio Franjo erano rimasti a casa, hanno ricevuto coinquilini in una camera nell'appartamento al piano terra con due camere da letto. Sì, gli è rimasta anche una stanzetta con un ingresso dalla cucina, per lo zio Franjo. Tutto questo a vita.

C'è qualcosa altro da dire / scrivere, o è questo sufficiente per valutare cosa D'Annunzio e quelli dopo di lui hanno fatto anche a loro?